

**ՍՈՒԲՍԻԴԱՐ ՄԵՂԱԴԻՐԱՆՔ. ԷՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ
ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ ՀՀ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ**

Կ.Ս. ԲԱՏԻԿՅԱՆ

Սուբսիդար մեղադրողի ինստիտուտը նորություն է հայրենական իրավագիտության պատմության մեջ: Ինչպես Խորհրդային, այնպես էլ հետխորհրդային ժամանակահատվածում քրեական դատավարական օրենսդրությունը հանցագործությունից տուժած անձին, դատախազի կողմից մեղադրանքից հրաժարվելու դեպքում, մեղադրանքը պաշտպանելու լիազորությամբ չի օժտել:

Իրավագիտության զարգացման համաշխարհային փորձը վկայում է, որ հանցագործության դեմ արդյունավետ պայքարը հնարավոր չէ պատկերացնել՝ առանց հասարակության անդամների ներգրավման և վերջիններիս գործուն օժանդակության:

Հայտնի է մասնավոր անձանց քրեական հետապնդման մեջ ներգրավելու երկու հիմնական եղանակ՝ հանցավոր արարքի հետևանքով վնաս կրած անձի կողմից հանցագործության կատարման մեջ ինչ-որ մեկին հրապարակայնորեն մեղադրելը և հանցագործության կատարման վերաբերյալ պետական իրավասու մարմիններին քաղաքացիների կողմից տեղեկություններ տրամադրելը: Նշված եղանակներով բացահայտվում են հանրորեն վտանգավոր արարքների վերաբերյալ տեղեկությունները, որից հետո պետական իրավասու մարմինները ձեռնամուխ են լինում հանցավոր արարք կատարած անձանց պատասխանատվության ենթարկելու գործընթացին, որի ընթացքում շատ հաճախ մոռացվում կամ անտարբերության է մատնվում հանցագործության հետևանքով վնաս կրած անձանց շահերի պաշտպանությունը:

ՀՀ Սահմանադրության մեջ ամրագրված են արդարադատության իրականացման ժողովրդավարական հիմնական ըսկզբունքները, անձի իրավունքների և օրինական շահերի

պաշտպանությունն ապահովող երաշխիքները: Մասնավորապես, ՀՀ Սահմանադրության 19 հոդվածը հռչակում է, որ յուրաքանչյուր ոք ունի իր խախտված իրավունքները վերականգնելու, ինչպես նաև իրեն ներկայացված մեղադրանքի հիմնավորվածությունը պարզելու համար հավասար պայմաններում, արդարության բոլոր պահանջների պահպանմամբ, անկախ և անկողմնակալ դատարանի կողմից ողջամիտ ժամկետում իր գործի հրապարակային քննության իրավունք [1]:

Սահմանադրական այս սկզբունքն իր արտահայտությունն է ստացել ՀՀ քրեական դատավարության գործող օրենսգրքում, որի 6-րդ հոդվածի 17-րդ կետը պարզաբանում է «քրեական հետապնդում» հասկացությունը, որի համաձայն՝ քրեական հետապնդումն այն բոլոր դատավարական գործողություններն են, որոնք իրականացնում են քրեական հետապնդման մարմինները, իսկ օրենսգրքով նախատեսված դեպքերում տուժողը, նպատակ ունենալով բացահայտել քրեական օրենսգրքով չըթույլատրված արարքը կատարած անձին, վերջինիս մեղավորությունը հանցանքի կատարման մեջ, ինչպես նաև ապահովել այդպիսի անձի նկատմամբ պատժի և հարկադրանքի միջոցներ կիրառելը [2]:

Հայաստանի Հանրապետությունում իրականացված դատաիրավական բարեփոխումների արդյունքում, արդարադատության իրականացման ժողովրդավարական հիմնական սկզբունքների հետ միաժամանակ, ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքում, ամրագրվեցին նաև անձի իրավունքների ու օրինական շահերի պաշտպանությունն ապահովող երաշխիքներ: Այս առումով ավելացվեցին նաև հանցագործությունից վնաս կրած անձի դատավարական իրավունքները:

Եթե նախկին քրեադատավարական օրենսդրությամբ տուժողն իրեն ընձեռված իրավունքներով ավելի պասիվ դերակատարում ուներ, ապա նոր օրենսդրությամբ վերջինիս կարգավիճակի փոփոխությունները նրա գործողությունները դարձրեցին մեղադրական բնույթի, տուժողը վերածվեց քրեական հետապնդման սուբյեկտի, մեղադրող ֆունկցիայի կրող:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքում ուղղակիորեն նշված չէ, որ տուժողը մեղադրող է, սակայն նրան վերապահված դատավարական լիազորությունների բնույթից կարելի է եզրակացնել, որ դրանք ուղղված են ոչ միայն վերջինիս շահերի վերականգնմանը, այլև հանցագործին մերկացնելուն:

Տուժողի կողմից մեղադրողի լիազորություններն իրականացնելու գործընթացն սկսվում է դեռևս նախաքննության փուլից: ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 58 հոդվածը սահմանում է, որ տուժող ճանաչելու մասին որոշումն ընդունում է հետաքննության մարմինը, քննիչը, դատախազը կամ դատարանը: Նման որոշում ընդունելուց հետո տուժողը ձեռք է բերում մի շարք իրավունքներ և պարտականություններ, սակայն այս փուլում վերջինս իր մեղադրական գործունեությունն իրականացնում է միջնորդավորված ձևով՝ քննիչի միջոցով, և սահմանափակվում է միայն, այսպես ասած, նրան աջակցություն ցուցաբերելով: Տուժողը ևս հնարավորություն է ստանում անձամբ ներկայացնելու փաստական տվյալներ, որոնք դատարանը կարող է ճանաչել որպես ապացույց, մասնակցելու դրանց հետազոտմանը, կարծիք հայտնելու հետազոտված ապացույցների վերաբերյալ, ներկայացնելու միջնորդություններ: Դատաքննության մրցակցային կառուցվածքը տուժողին հնարավորություն է տալիս իր շահերի պաշտպանության առումով լինելու ինքնուրույն և անկախ: Տուժողն ազատ է իր դիրքորոշումն արտահայտելու հարցում և հանդես է գալիս մեղադրողի դիրքերից: Տուժողի անկախությունն ու ինքնուրույնությունը դրսևորվում են նրանում, որ նա բացարձակապես կաշկանդված չէ հիմնական մեղադրողի՝ դատախազի դիրքորոշմամբ: Նա կարող է առարկել դատախազի ներկայացրած միջնորդությունների դեմ, ներկայացնել մեղադրանքը հիմնավորող այլ փաստական տվյալներ, մասնակցել դատական վիճաբանություններին, հանդես գալ մեղադրական ճառով, չընդունել մեղադրական եզրակացության եզրահանգումները կամ դրանք ընդունել մասամբ:

Թվում է, թե օրենսդիրը հանցագործությունից տուժած անձի համար ապահովել է բոլոր պայմաններն ու երաշխիքները՝

վերջինիս իրավունքների և օրինական շահերի ապահովման առումով, սակայն տուժողի մեղադրական գործունեությունը միանգամից սպառվում է, երբ դատախազը ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 306 հոդվածի կարգով հրաժարվում է մեղադրանքից: Նշված հոդվածը սահմանում է, որ մեղադրանքից դատախազի հրաժարվելու դեպքում դատարանը կարճում է քրեական գործով վարույթը և դադարեցնում քրեական հետապնդումը: Այս իրավիճակի վերաբերյալ տուժողի հետագա գործողությունների մասին օրենսդրական որևէ կարգավորում չկա. դրանով տուժողի մեղադրական գործունեությունն ավարտվում է: Վերջինիս վերապահված չէ՝ մեղադրանքից հրաժարվելու հիմքով կայացված արդարացման դատավճիռը բողոքարկելու իրավունք:

Այսպիսի մոտեցումը հակասում է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 23 հոդվածով հռչակված քրեական դատավարության մրցակցության սկզբունքի գաղափարին: Ստացվում է, որ քրեական դատավարության կողմ հանդիսացող տուժողի դատավարական գործառույթն անմիջականորեն կապված է դատավարության մեկ այլ մասնակցի՝ դատախազի ներքին հանգամանքի հիման վրա ձևավորված դիրքորոշման հետ: Եթե դատախազի մոտ մեղադրանքից հրաժարվելու գաղափար առաջանա, ապա տուժողը պետք է գրկվի իր դատավարական գործունեությունը (տվյալ դեպքում՝ մեղադրանքը) ինքնուրույն պաշտպանելու հնարավորությունից: Այս տեսանկյունից կարևորելով տուժողի իրավունքների ապահովումը՝ Ա. Գամբարյանն առաջարկել է՝ դատախազի կողմից մեղադրանքից հրաժարվելու դեպքում տուժողին իրավունք վերապահել արտահայտելու իր դիրքորոշումը մեղադրանքից հրաժարվելու վերաբերյալ, մեղադրանքից հրաժարվելու հիմքով՝ ապահովելու կայացված արդարացման դատավճռի բողոքարկման իրավունք, մեղադրանքից հրաժարվելու հիմքով, արդարացման դատավճռի առկայության պայմաններում, քաղաքացիական դատավարության կարգով՝ հանցագործությամբ պատճառված վնասների հատուցման ապահովում [3]:

Ա. Ղամբարյանի առաջարկած տեսակետը թեպետ բխում է տուժողների իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանությունն ապահովելու անհրաժեշտությունից, սակայն այն ամբողջական չէ և իրական հնարավորություն չի ստեղծում տուժողի կողմից իրականացնելու իր դեմ ոտնձգություն կատարած անձի նկատմամբ քրեական հետապնդում:

Դատախազի կողմից մեղադրանքից հրաժարվելուց հետո տուժողը պետք է իրական հնարավորություն ունենա իր դիրքորոշումը ներկայացնելու և հանդես գալու՝ որպես անկախ մեղադրող:

Այս հանգամանքն հաշվի առնելով՝ ՀՀ քրեական դատավարության նոր օրենսգրքի հայեցակարգում նախատեսվել է սուբսիդար մեղադրողի ինստիտուտը [4]: Հիշյալ հայեցակարգի 8.24 կետում նշված է՝ «Հիմք ընդունելով հանցագործության գոհի (տուժողի) իրավունքների իրական ապահովման, ինչպես նաև դատարանի դերի բարձրացման անհրաժեշտությունը, Նախագիծը հնարավոր է համարում դատական քննությունը շարունակել դատախազի կողմից մեղադրանքից հրաժարվելու դեպքում: Մասնավորապես, դատարանը կարող է շարունակել գործի քննությունը, եթե տուժողը, տվյալ պարագայում՝ սուբսիդար մեղադրողը, պահանջում է դա և ստանձնում մեղադրանքի պաշտպանությունը: Այս ինստիտուտն ուղղված է ոչ միայն տուժողի շահերի առավել արդյունավետ ապահովմանը, այլև պետական մեղադրանքի որակի բարձրացմանը»:

Վերջին մի քանի տասնամյակների ընթացքում մարդու իրավունքների պաշտպանության միջազգային կառույցներն առավել ուշադրություն են դարձրել հանցագործության հետեւանքով տուժած անձանց իրավունքների պաշտպանության խնդիրներին: Այս առումով հատկանշական է 1985թ. նոյեմբերի 29-ին ՄԱԿ-ի Գլխավոր Ասամբլեայի կողմից ընդունված՝ «Հանցագործության և իշխանության չարաշահման գոհերի հանդեպ արդարադատության հիմնարար սկզբունքների հռչակագիրը» [5], որը ՄԱԿ-ի բոլոր անդամ-պետություններին պարտավորեցնում է տուժողների համար ապահովել արդարադատու-

թյան մատչելիության և հասցված վնասի արագ փոխհատուցման իրավունքը, աջակցություն ցուցաբերել, որպեսզի դատական և վարչական ընթացակարգերը համապատասխանեն հանցագործության զոհերի պահանջներին, այդ թվում՝ գործի վերաբերյալ իրենց տեսակետն արտահայտելու հնարավորության ապահովման և ազգային օրենսդրության համապատասխան դատաքննության բոլոր փուլերում պատշաճ օգնություն ցուցաբերելու ուղղությամբ:

Մեկ այլ միջազգային-իրավական փաստաթուղթ՝ Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի կողմից 1985թ. ընդունված՝ «Տուժողի կարգավիճակը քրեական իրավունքի և դատավարության շրջանակներում» թիվ R/85/11 երաշխավորությունը [6] դարձյալ նվիրված է հանցագործության հետևանքով վնաս կրած անձի իրավունքների ապահովմանը և նրանց դերի բարձրացմանը: Հանձնարարականի նախաքանում ասվում է. «Քրեական արդարադատության նպատակներն ավանդաբար ձևակերպվել են պետության և իրավախախտի միջև հարաբերությունների տիրույթում, ինչի արդյունքում այդ համակարգի գործառույթը հաճախ բարդացնում է տուժողի առջև ծագած խրնդիրները, այլ ոչ թե նպաստում դրանց լուծմանը, մինչդեռ քրեական արդարադատության հիմնական գործառույթը պետք է լինի տուժողի պահանջները բավարարելը և շահերը պաշտպանելը: Ելնելով ներկայացվածից և հիմք ընդունելով այն հանգամանքը, որ անհրաժեշտ է ամրացնել տուժողի վստահությունը քրեական արդարադատության համակարգի նկատմամբ՝ Նախարարների կոմիտեն Եվրոպայի խորհրդի անդամ-պետություններին հանձնարարել է վերանայել իրենց օրենսդրությունը և դատական պրակտիկան՝ քրեական արդարադատության համակարգում տուժողի դերը բարձրացնելու մի շարք ուղղություններով»:

Միջազգային իրավունքում նկատվող տուժողի իրավունքների պաշտպանությանն ուղղված գործընթացն իր արտացոլումն է ստացել նաև Հայաստանի Հանրապետության քրեադատավարական օրենսդրությունում:

Հասկանալի է, որ սուբսիդար մեղադրողի ինստիտուտը կիրառելի է միայն հանրային մեղադրանքի գործերով, քանի որ մասնավոր մեղադրանքի գործերով քրեական գործ հարուցելը և անձին քրեական պատասխանատվության ենթարկելը անմիջականորեն կապված է տուժողի կամարտահայտության հետ, այլ կերպ ասած՝ տուժողը մասնավոր մեղադրանքի գործերով հանդես է գալիս որպես լիարժեք մեղադրող:

Սուբսիդար մեղադրանքի ինստիտուտը քիչ է հետազոտվել: Իրավաբան-գիտնականների աշխատություններում սուբսիդար մեղադրանքի ինստիտուտը տարբեր կերպ է ընդունվել և մեկնաբանվել: Օրինակ՝ Ի. Ֆոյնիցկին, մասնավոր մեղադրանքը դասակարգելով ըստ տեսակների, առանձնացրել է գլխավոր մեղադրանքը. երբ մասնավոր անձն ինքնուրույն հանդես է գալիս որպես մեղադրող և լրացուցիչ (սուբսիդար) մեղադրանք ներկայացնող, երբ մասնավոր անձը մեղադրանքը պաշտպանում է հանրային մեղադրողի հետ միասին: Փաստորեն, Ի. Ֆոյնիցկին համարել է, որ սուբսիդար մեղադրողը կարող է հանդես գալ հանրային մեղադրողի հետ հավասարապես և օժանդակել վերջինիս գործունեությանը [7]:

Ի. Ֆոյնիցկու տեսակետին հակառակ կարծիք է արտահայտել Ն. Պոլյանսկին, որը սուբսիդար մեղադրանքը մեկնաբանել է որպես պետական մեղադրողի կողմից մեղադրանքից հրաժարվելու դեպքում մասնավոր անձի կողմից մեղադրանք հարուցելը և պաշտպանելը, այսինքն՝ նշված հեղինակը սուբսիդար մեղադրանքը համարել է հիմնական մեղադրողի գործունեությանը բոլորովին չառնչվող, տուժողի կողմից իրականացվող առանձին քրեական հետապնդում իրականացնելու գործունեություն [8]:

Մեր կարծիքով՝ վերջին մոտեցումն ավելի ճիշտ է, քանի որ բովանդակային մեկնաբանությամբ այն հանցագործությունից վնաս կրած անձին առավել լայն հնարավորություններ է ընձեռում՝ իրականացնելու քրեական հետապնդման դատավարական լիազորությունը:

Քանի որ սուբսիդար մեղադրողի ինստիտուտն իրավագիտության ոլորտում բավարար չափով հետազոտված չէ, ուստի և

մասնագետները դրան ծանոթ են հիմնականում արտերկրի օրենսդրությունից, որտեղ ևս այս հարցում միակարծություն և միարժեք մոտեցումներ չկան:

Մի շարք եվրոպական երկրներում հանցագործության հետևանքով տուժած անձը համարվում է դատավարության լիիրավ կողմ և իրավասու է իր դատավարական կարգավիճակով ազդել գործի վարույթի և վերջնական ընթացքի վրա: Նշված երկրների շարքին են դասվում ինչպես նախկին խորհրդային ուղղվածություն ունեցող երկրները, որոնց դատական համակարգերը զարգացել են խորհրդային դոկտրինայի ազդեցությամբ, այնպես էլ ինքնուրույն և անկախ իրավական ավանդույթներ ունեցող երկրները: Օրինակ՝ Պորտուգալիայում տուժողը քրեական դատավարությանը մասնակցում է մեղադրողի օգնականի կարգավիճակում: Նա իրավունք ունի հարցաքննվելու որպես վկա, ներկայացնելու պաշտոնական մեղադրանքից տարբերվող մեղադրանք, դատախազի կողմից մեղադրանքը չպաշտպանելու կամ դրանից հրաժարվելու դեպքում՝ ներկայացնելու մեղադրանք, ինքնուրույն իրականացնելու վկաների հարցաքննություն, բողոքարկելու ամբաստանյալին արդարացնող դատավճիռը [9]:

Տուժողի կողմից քրեական հետապնդման գործառույթներ իրականացնելու առումով հատուկ հետաքրքրություն է ներկայացնում Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետության քրեական դատավարական օրենսդրությունը [10]: «Քրեական դատավարությունում տուժողի շահերի պաշտպանության մասին» 1987թ. ընդունված օրենքի համաձայն՝ այն անձինք, որոնց պատիվը, արժանապատվությունը և ֆիզիկական անձեռնմխելիությունը հանցագործության հետևանքով խախտվել են, իրավունք ունեն, որպես լրացուցիչ մեղադրողներ, դատախազի հետ միասին մասնակցելու քրեական դատավարությանը: Նրանք կարող են օգտվել փաստաբանի ծառայություններից, վերջինիս միջոցով ծանոթանալ գործի նյութերին, ներկայացնել միջնորդություններ և հայտնել կարծիք գործի ընթացքի վերաբերյալ:

Գերմանիայի օրենսդրությամբ հստակ կանոնակարգված է

տուժողի կողմից մեղադրյալի հետ հաշտվելու դեպքում մեղադրանքից հրաժարվելու գործընթացը: Մասնավոր մեղադրանք կարող է ներկայացվել միայն պոտենցիալ մեղադրյալի հետ տուժողին հաշտեցնելու գործընթացի բացասական արդյունքի դեպքում: Հաշտեցման գործընթացն օրենքով կանոնակարգված է. այն իրականացնում են արդարադատության մարմինների հատուկ բաժինները: Եթե հաշտեցնելու գործընթացն արդյունք չի տալիս, ապա այդ մասին իրազեկվում է մեղադրողը, որը իրավունք է ստանում մեղադրանք ներկայացնելու դատարան (Հոդված 380):

Գերմանիայի օրենսդրությամբ սահմանված է տուժողի կողմից գործի վարույթին մասնակցելու մեկ այլ ձև՝ համամեղադրողի ինստիտուտը: Տուժողի կողմից մեղադրողի հետ մեղադրանքը պաշտպանելու վերաբերյալ դիմումը կարող է ներկայացվել ցանկացած պահի, սակայն դա իրավաբանական ուժ է ստանում միայն դատախազի կողմից մասնավոր մեղադրանք հարուցելուց հետո:

Ռումինիայի օրենսդրությամբ [9] հանցագործության հետեվանքով վնաս կրած անձը կարող է մասնակցել քրեական դատավարությանը երեք կարգավիճակով՝ որպես տուժած, տուժող և քաղաքացիական հայցվոր: Տուժածը դատավարական կողմ չի համարվում, օժտված չէ դատավարական նախաձեռնությամբ և դատավարության մասնակից կարող է դառնալ միայն դատարանի ցանկության դեպքում: Այսինքն՝ տուժածի կարգավիճակն առավել չափով համընկնում է վկայի կարգավիճակին: Ի տարբերություն դրա՝ տուժողը գործին մասնակցում է որպես կողմ՝ օժտված բոլոր իրավունքներով, այդ թվում՝ մեղադրանքն ինքնուրույն պաշտպանելու իրավունքով:

Տուժողի իրավական կարգավիճակի առումով հատուկ ուշադրության է արժանի Հարավսլավիայի քրեադատավարական օրենսդրությունը [9]: Օրենքով նախատեսված մի շարք դեպքերում, նախատեսելով մասնավոր մեղադրողի հետ նաև սուբսիդար մեղադրողի ինստիտուտը, օրենսդիրը սահմանել է սուբսիդար մեղադրանքի առաջացման հատուկ պայմաններ՝

դատախազի կողմից հանրային մեղադրանք չհարուցելու և վերջինիս կողմից մեղադրանքից հրաժարվելու դեպքում: Օրենսդրի այսպիսի մոտեցումը, մեր կարծիքով, կապված է դատախազի գործունեությունը վերահսկելու գործում հասարակության անդամներին ներգրավելու հետ: Օրենքը նախատեսում է մի շարք դեպքեր, երբ տուժողն իրավունք է ստանում դատախազի փոխարեն հարուցելու հանրային մեղադրանք: Տուժողին նման բացառիկ իրավունքներ վերապահելով՝ օրենսդիրը կարծես թե վերջինիս դրդում է գործելու ոչ միայն անձնական, այլև հասարակության շահերից ելնելով:

Սուբսիդիար մեղադրողի՝ նախկին Հարավսլավիայի օրենսդրության մեջ կիրառվող մոդելը, մեր կարծիքով, առավել արդյունավետ է, քանի որ տուժողին վերապահված մեղադրողի իրավունքներն ուղղված են ոչ միայն վերջինիս շահերի պաշտպանությանը, այլև յուրահատուկ միջոց են քրեական հետապնդում իրականացնող պետական մարմիններին օժանդակելու, ինչպես նաև պաշտոնական մեղադրանքի որակը բարձրացնելու առումով:

Սուբսիդար մեղադրողի ինստիտուտը հանցագործության հետևանքով վնաս կրած անձանց իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանությանն ուղղված ևս մեկ երաշխիք է, սակայն, մի շարք օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ պատճառներից ելնելով, այն Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքում նախատեսելու դեպքում կյանքի չի կոչվի և չի կիրառվի:

Նման կարծիքի ձևավորման հիմքում ընկած է Հայաստանի Հանրապետությունում քննչական և դատական պրակտիկաների ուսումնասիրությունը: Արդյունքում ակնհայտ է դառնում, որ հանցագործության հետևանքով վնաս կրած անձինք նախաքննության և դատաքննության ընթացքում մեծ մասամբ դրսևորում են պասիվ վարքագիծ, որի պատճառով քննությունն իրականացնող մարմիններն ստիպված են լինում ավելորդ ջանքեր գործադրելու՝ տվյալ գործընթացում ներգրավելու համար: Որպես ասվածի հիմնավորում՝ կարելի է նշել տուժողների կող-

մից նախաքննության ավարտից հետո նյութերին չժանոթանալու, ինչպես նաև դատաքննություններին չներկայանալու հանգամանքները: Պրակտիկայից հայտնի են բազմաթիվ դեպքեր, երբ դատաքննությունները հաճախակի հետաձգվում են դատական նիստերին տուժողների չներկայանալու պատճառով: Լինում են դեպքեր, երբ տարբեր պատճառներից ելնելով, խուսափում են իրականությունը ներկայացնելուց, իսկ երբեմն էլ այն խեղաթյուրում են: Բացի դրանից, դատական պրակտիկայի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ դատախազների՝ մեղադրանքից հրաժարվելը հաճախադեպ չէ, հետևաբար՝ հարց է առաջանում՝ արդյոք նման պայմաններում սուբսիդար մեղադրողի ինստիտուտ ներդնելը ձևական բնույթ չի կրելու և արդյոք այն կկիրառվի:

Որքան էլ սուբսիդար մեղադրանքի ինստիտուտը դրական դրսևորումներ ունենա, կարծում ենք, նախքան հայրենական քրեադատավարական օրենսդրության մեջ ներառելը, առաջին հերթին անհրաժեշտ է մասնագետների շրջանում լայն քննարկումներ անցկացնել և պարզել այն կիրառելու իրական հնարավորությունը:

Առաջբային հասկացություններ. *մասնավոր մեղադրանք, տուժող, մեղադրող, քրեական հետապնդում, խախտված իրավունքների վերականգնում, մեղադրական գործառույթ, քրեադատավարական օրենսդրություն, դատական պրակտիկա, սուբսիդար մեղադրանք:*

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. **Հայաստանի** Հանրապետության Սահմանադրություն (փոփոխություններով): Ընդունվել է 2005թ. - Երևան, 2005:
2. **Հայաստանի** Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգիրք (փոփոխություններով և լրացումներով, 2011թ. հունվարի 18-ի դրությամբ), - Երևան, 2011:
3. **Ա. Ղամբարյան**, Դատարանում մեղադրանքը փոխելը և մեղադրանքից հրաժարվելը, Երևան, Իրավունք, 2009, էջ 95 - 97:
4. **Հայաստանի** Հանրապետության քրեական դատավարության նոր օրենսգրքի հայեցակարգը.

[http://www.advocates.am/index.php?option=com_content&view=arti
_cle&id](http://www.advocates.am/index.php?option=com_content&view=article&id) (*Մուտքի ամսաթիվը՝ 07.11.2011*):

5. **Հանցագործության** և իշխանության չարաշահման գոհերի հանդեպ արդարադատության հիմնարար սկզբունքների հռչակագիրը: (Ընդունվել է 1985 թվականի նոյեմբերի 29-ին ՍՍԿ-ի Գլխավոր Ասամբլեայի 40/34 բանաձևով):

URL: [http://www.policemonitoring.org/DownloadFile/308arm-
Law.111.pdf](http://www.policemonitoring.org/DownloadFile/308arm-Law.111.pdf) (*Մուտքի ամսաթիվը՝ 07.11.2011*):

6. **Рекомендация № R (85) 11** Комитета Министров Совета Европы "О положении потерпевшего в рамках уголовного права и процесса". (Принята Комитетом Министров 28 июня 1985г.).

URL: <http://www.soprotivlenie.org/?id=96>.

(*Մուտքի ամսաթիվը՝ 07.11.2011*):

7. **Фойницкий И. Я.**, Курс уголовного судопроизводства. СПб. Альфа, 1998. –Т. 2, с. 605-609.

8. **Полянский Н. Н.**, К вопросу о праве частных лиц на субсидарное обвинение,-М.: Лисснера и Собко, 1914. -27с.

9. **Правовые системы стран мира.** Энциклопедический справочник / Под ред. док. юр. наук, проф. А.Я.Сухарева. Изд. 3-е, изм., доп. – М.: 2011.

10. **Уголовно-процессуальный** кодекс Федеративной Республики Германии.- М.: Манускрипт, 1994.

К. С. БАТИКЯН

СУБСИДИАРНОЕ ОБВИНЕНИЕ: СУЩНОСТЬ И ПЕРСПЕКТИВЫ В ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ РА

Резюме

Статья посвящена анализу целесообразности внедрения института субсидиарной ответственности в уголовнопроцессуальном законодательстве Республики Армения и практике его применения. Автор проводит параллели с уголовнопроцессуальным законодательством зарубежных стран, в частности ФРГ, Румынии, Югославии, Португалии. В статье констати-

руется, что институт субсидиарной ответственности в отечественном уголовно-процессуальном праве и юридической науке в целом мало исследован. Приведены мнения различных авторов (Фойницкого И. Я., Полянского Н. Н., Гамбаряна А.) о сущности субсидиарной ответственности, которые подчас противоположны друг другу, однако многие из которых заняли прочное место в основе правовых систем современности.

Ключевые понятия: *частное обвинение, потерпевший, обвинитель, уголовное преследование, восстановление нарушенных прав, функция обвинения, уголовно-процессуальное законодательство, судебная практика, субсидиарное обвинение.*

K. S. BATIKYAN

SUBSIDIARY ACCUSATION: THE NATURE AND PROSPECTS IN THE LEGISLATION OF RA

Summary

The article analyzes the feasibility of implementation of the Institute of subsidiary liability in criminal and procedural law of the Republic of Armenia and its practical application. The author draws parallels with the criminal-procedural legislation of foreign countries, particularly in Germany, Romania, Yugoslavia and Portugal. The article states that the institution of subsidiary liability in the domestic criminal procedural law and legal science, in general is poorly studied. The views of various authors (I.Ya. Phoynickiy, N. N. Polyansky, A.Ghambaryan) on the essence of vicarious response are presented, which are sometimes opposed to each other, though many of them are well positioned in the basis of today's legislation systems.

Key concepts: *private prosecution, victim, prosecutor, criminal prosecution, a remedy for prosecution, the criminal and procedural law, litigation, prosecution subsidiary.*